

Eva Jandová a kol.: Čeština na www chatu. Ostrava 2006, 262 s. ISBN 80-7368-253-2

Kolektivní monografie ostravských a pražských bohemistů (Eva Jandová, Jaroslav David, Diana Svobodová – Ostravská univerzita, Jana Hoffmannová, Olga Müllerová – ÚJČ AV) je v českém prostředí první komplexní prací zaměřenou na jazyková a řečová specifika elektronické komunikace v češtině. Internet jako nové komunikační médium vstoupil podle autorů do moderní společnosti v 60. – 70. letech 20. století, od 80. – 90. let tomuto fenoménu začali věnovat pozornost zahraniční lingvisté (D. Crystal, M. Beißwenger – <http://www.chat-bibliography.de/aj.>), teprve poté se začaly objevovat dílčí studie a statě o elektronické komunikaci v českém lingvistickém prostředí (sr. Čmejrková, Müllerová, Hoffmannová, Krčmová, Uhlířová, časopis *Čeština doma a ve světě* 1-4, 2006, monografie Evy Jandové *Konverzace na www chatu*, 2006). Právě absence jiných komplexních zpracování daného tématu v domácím prostředí snad vede k jisté nevyhraněnosti práce – pojednává se spíše o elektronické komunikaci vůbec, specifika chatu jsou odstíněna jen částečně (specifická dialogická výstavba textu, identita účastníků a nicky).

Autoři vycházejí z velmi bohatého, autentického a necenzurovaného materiálu asi 180-200 hodin elektronické komunikace na chatu a přibližně 40 000 přezdivek komunikantů. Jedná se o velmi dynamický a formálně vágní materiál, jehož jazyková i řečová analýza je bezesporu obtížná. Autoři jako hlavní specifika elektronické komunikace uvádějí rozpor mezi konceptuální mluveností obsahu a formální psaností projevu, popírání tradičních stylistických dichotomií pro řeč psanou a mluvenou a anonymitu účastníků komunikace. V tomto jazykově invenčním prostoru pak autoři hledají typické rysy jazyka (slovní zásoba, spisovnost a nespisovnost) i komunikace (osobnost účastníků, jejich identita a prezentace, typologie textů, strategie komunikace aj.).

Po úvodu je práce členěna do šesti tematicky samostatných autorských kapitol, následuje bohatý přehled odborné literatury (asi 250 položek) a sedm příloh, v nichž jsou prezentovány praktické ukázky komunikace na chatu, excerpce nicků i přehled specifických grafických prostředků (emotikony, smajlíci).

V prvních dvou kapitolách (*Internet a chat*, *Komunikace na www chatu*) se Eva Jandová věnuje obecné technické stránce vzniku, rozvoje a fungování elektronické komunikace a pak blíže chatu, který chápe jako kvazisynchronní dialogickou komunika-

ci na dálku. K výrazným specifickým chatu řadí kompenzaci neverbální a paraverbální složky komunikace pomocí grafiky (emotikony, velká písmena, iterace aj.).

Ve třetí kapitole (*Nicky v komunikaci na www chatu*) se Jaroslav David zabývá otázkou identity komunikanta na chatu a podává zevrubnou onomastickou analýzu nicků (funkce, motivace, frekvence výskytu, asociace). Poslání nicků je podle autora totožné s fiktivními či pseudonymy, tj. anonymizace účastníka elektronické komunikace. I přes absenci jednoznačného vztahu mezi osobností uživatele a nickem se autor pokouší o jistou typologii – k nejčastějším nickům patří antroponymické, pak toponymické a apelativní, při tvorbě nicků nepřevládá derivace, ale kompozice a uplatňuje se výrazně jazyková hra (srov. grafika, anglicizace nicků – např. *Beerushka*).

Čtvrtá kapitola (Eva Jandová: *Některé jazykové rysy www chatu*) se zaměřuje na projevy spisovnosti a nespisovnosti na internetu, a to konkrétně v rovině pravopisu (psaní diakritiky, zvláštní zápis grafémů), zápisu nespisovné výslovnosti, nespisovných morfologických i syntaktických jevů. Velká variantnost zápisu je zde podle autorky způsobena snahou imitovat v psaném chatu mluvenou řeč.

V páté kapitole (*Slovní zásoba na www chatu*) Diana Svobodová zevrubně analyzuje lexikon chatu, a to z pohledu slovo tvorby, kvality přejímaných výrazů a jejich adaptace, z hlediska expresivity výrazu (expresiva, vulgarismy, argotismy, obecná čeština, jazyková hra, grafická specifika) či komunikačních stereotypů (obraty, oslovení, pozdravy). Pro slovní zásobu chatu je dle autorky typický proces přejímání anglicismů (anglicizace – např.: *cool, free, good, pls - please*; přejímání i větných vyjádření – např.: *go home, vo co go*, nebo grafické hry – akronyma, např.: *4 = four, jsem 05 z5*), neologizace (tj. kontextově motivované výrazy) a expresivizace výrazu prostřednictvím formální obměny (deminutiva, imitace dětské řeči) či jazykové hry (např. *100dolka* – akronyma, *yak ye?, jaxe mas?* – varianty zápisu, *jaxe VD ?* – zkratky, *Slitchna sletchna na poketz?* – nekonvenční spřežkový zápis aj.). Z pohledu slovo tvorby se na chatu podle autorky prosazuje derivace (např. *pokec, inták, sekáč, soráč, buklý, screenlý, co workuješ, budu tady waitit*), dále kompozice a zkrácení (např. *info, tel, mob, comp, foun*).

Šestá kapitola (Jana Hoffmannová, Olga Müllerová: *Některé situační, strategické a textově typologické charakteristiky komunikace na www chatu*) zkoumá chat ze širšího pohledu komunikační situace a obsahově-formální výstavby textu. Autorky zdůrazňují, že je pro danou komunikaci typická veřejnost, anonymita (a s ní spojený experiment), generační vymezení a ryze kontaktní funkce („*obsah dialogů je nezávazný, těžko identifikovatelný, žádný*“ – s. 179). Autorky popisují i vyjadřování emocí v chatu, které má různé formální exponenty (např. pozdrav, důvěrné oslovení, tzv. discourse markers – zvolání, citoslovce, hra s grafikou, deminutiva aj.) a podléhá i zde jisté konvencionalizaci. Přínosem je studium stavby dialogu v chatu, v němž se profilují tři typy dialogů – chat jako kooperativní dialog, chat jako konverzace (neinformativní, samoučelný „hovor pro hovor“ s konvenční zdvořilostí i její aktivizací), chat jako konflikt. Velmi inspirativní a výstižné je zamyšlení autorek nad ironizujícím a intertextovým „škádlením“ v chatu, které má nejrůznější formální podobu a vychází ze sociolektu dnešní mládeže obecně.

V práci je prováděna vždy pečlivá analýza materiálu z různých pohledů, s použitím tradiční lingvistické terminologie i s vědomím jejích omezení. Autoři se opírají o rozsáhlou odbornou literaturu (v češtině, němčině, angličtině), srovnávají jednotlivé přístupy, což pohled na danou problematiku výrazně obohacuje. V některých místech však nový pojem či koncepce komentována není a práce s odbornými zdroji působí pouze mechanicky, samoučelně (sr. pojem sémiotické inovace). I samotný výklad s prezentací příkladů často působí deskriptivně, bohatý ilustrační materiál převládá nad jeho samotným hodnocením.

Forma kolektivní monografie přispívá práci k bohatství a různorodosti odborného přístupu, metodologických koncepcí i jazykového stylu jednotlivých kapitol. Nedostatkem však podle našeho názoru je jistá izolovanost obsahových částí. Některé dílčí otázky (definice chatu, dichotomie mluvenost – psanost, spisovnost – nespisovnost) tak jsou v monografii prezentovány opakovaně, na různých místech a v jiném vyznění. Některé koncepty a tendence nosné pro jazyk i textovou výstavbu (např. jazyková invence a hra, hra s identitou) nejsou propojeny a v textu poněkud chybí i jednotící, zobecňující závěr.

Je však nesporné, že práce nabízí materiálově bohatý a odborně široce pojatý základ pro další analytická zkoumání. Je tak dalším úspěšným pokusem uchopit autentický řečový materiál, který je formován nejen jazykovými, ale i sociálními, psychologickými, kulturními aj. stylovými činiteli a který se tak vymyká čistě strukturalistickému popisu a analýze.

Jindřiška Pilátová, Česká republika, Olomouc

Jan Grzenia: Komunikacja językowa w Internecie. Wydawnictwo naukowe PWN. Warszawa 2007, 214 s. ISBN 978-83-01-14867-6

Internet jako revoluční krok ve vývoji mezilidské komunikace není jen fenomén čistě technický, nýbrž zasahuje do mnoha oblastí lidské činnosti. Od 90. let XX. století se stal objektem výzkumu mnohých vědních oborů (ekonomie, informatiky, filozofie, sociologie, psychologie aj.), včetně lingvistiky. Vzhledem k tomu, že rodnou zemí internetu jsou především USA a dominantní pozici v Síti zaujímá angličtina, vzniklo a vzniká nejvíce prací v této jazykové mutaci. Postupně se však objevují práce na toto téma (dílčí články i komplexní monografie) na materiále jiných jazyků a v jiných jazycích než angličtině. Zmínme např. kolektivní monografii pod vedením české autorky E. Jandové *Čeština na WWW chatu* (2006) nebo rozsáhlé kompendium autorky Г.Н. Трофимовой *Языковой вкус интернет-эпохи в России. Функционирование русского языка в Интернете: концептуально-сущностные доминанты* (2004). Do množiny těchto prací se řadí i recenzovaná monografie. Jak je avizováno na přebalu knihy, jde o první polský text, který se zabývá danou problematikou komplexně.

Jejím autorem je dr. Jan Grzenia z Institutu polského jazyka Slezské university v Katovicích. Kromě otázek jazyka a komunikace na internetu patří k jeho odborným zájmům pragmatika, jazyková kultura, stylistika, teorie textu, lexikologie a lexikografie. Mimo jiné je autorem *Słownika nazw własnych*, *Słownika imion*, *Słownika poprawnej polszczyzny* aj.

Pro filologa, lingvistu je internet zejména novým komunikačním prostorem, v němž vznikají, šíří se a uchovávají texty různých stylů a žánrů a kde jako hlavní komunikační kód slouží přirozený jazyk. Právě specifika elektronické (internetové) komunikace, její žánry (nové či modifikované původní) a otázky úzce specificky jazykové jsou předmětem autorova výkladu. Kniha má sloužit elementárním cílům, jako terminologické východisko pro další výzkum ve zvolené oblasti; i proto jsou mnohé otázky jen skicovitě načrtnuty s odkazem na podrobnější zpracování v budoucnu.

Text je kompozičně rozčleněn do tří oddílů: 1. *Komunikacja językowa w aspekcie technologicznym*, 2. *Komunikacja elektroniczna* a 3. *Język w Internecie*. Třebaže je kniha avizována jako úvod do problematiky, její výklad je založen na bohaté vědecké erudici, což dokládá rozsáhlý seznam sekundární literatury, který může posloužit jako rozcestník pro další studium problematiky.

Za krédo první kapitoly *Komunikacja językowa w aspekcie technologicznym* lze zvolit tezi o tom, že nové komunikační technologie podstatným způsobem ovlivňují jazyk a jeho užívání; vyslovená teze platí však i opačně. Vzhledem k **interdisciplinární** povaze fenoménu pak nelze od sebe oddělovat otázky rázu technického od jazykových, filozofických, psychologických či sociologických. Autor definuje především pojmy *komunikace zprostředkovaná elektronicky* (elektronická komunikace), *komunikace zprostředkovaná počítači* (CMC), úžeji *internetová komunikace*. Internet jako intermediální supermédium se dle jeho soudu, s čímž plně souhlasíme, ubírá především cestou **integrace** jednotlivých komunikačních médií (rádio, televize, telefon, tisk atd.). V kapitole jsou podrobněji charakterizovány některé

tzv. **internetové komunikační kanály** (e-mail, chat, diskusní fóra, internetové hry, FTP, WWW aj.) především z pozice komunikantů (autora a příjemce), z pohledu produkce a recepce textu (hovoří se o tzv. elektronické komunikační kompetenci); časoprostorových koordinát komunikační situace. Za výrazné rysy internetové komunikace jsou považovány např. interaktivnost (dialogičnost), psanost či anonymita. Kapitulu doplňuje sociologická charakteristika polských uživatelů internetu (věk, pohlaví, vzdělání, společenské postavení).

Druhý oddíl **Komunikacja elektroniczna** je příslovečně vyhrazen otázkám pojmu elektronická komunikace, komunikace zprostředkovaná elektronicky. Termín je vybrán jako vhodný i proto, že existují strukturálně obdobná pojmenování (*tekst elektroniczny, gatunek elektroniczny, pismo elektroniczne*, ale i *lingwistyka elektroniczna*). Autor popisuje internetovou komunikaci v termínech prostoru a času (aprostorovost; synchronní vs. asynchronní, bezprostřednost vs. zprostředkovanost), dále ve světle opozic písemný x mluvený, verbální x neverbální, oficiální x soukromý. K výrazným parametrům internetové komunikace jsou zařazeny: anonymnost (pseudononymnost), virtuálnost, kreativnost, demokratičnost, autonomnost. V návaznosti na termín elektronická komunikace se pak autor zabývá některými parametry elektronického textu (primárně vs. sekundárně elektronický), trvalost či pomíjivost textu, lineárnost. Kapitulu završuje problematika hypertextu.

Po tezevitě úvodní charakteristice komunikačního procesu (internetového komunikačního aktu) a jeho jednotlivých složek pak třetí nejrozsáhlejší kapitola **Język w Internecie** obsahuje především rozbor definičních parametrů jazykové komunikace na internetu a jejich konkrétních aplikačních projevů; k těmto rysům podle autora patří dialogičnost, spontánnost, hovorovost, situačnost, multimediálnost, hypertextovost, hierarchičnost, automatizace, dynamičnost, aktualizace, dosah a trvalost. V další části se autor zaměřuje na pragmalingvistickou charakteristiku jazyka internetu především v oblasti pravopisu a interpunkce (funkční využití některých prostředků) a dále na vybrané problémy lexika (elektronické adresy jako určitý druh onym, nicky, emotikony a akronyma). Rozsáhlou část třetího oddílu tvoří pokus o klasifikaci a stručnou charakteristiku internetových žánrů, žánrových struktur (jednoduchých (blog, FAQ, návštěvní kniha, chat, diskusní fórum, e-mail, katalog, hry) a složených, tzv. „nadžánrů“ (např. portál, el. časopis či noviny, www-stránka soukromá či veřejná)).

Závěr celého oddílu tvoří úvaha o vlivu elektronických médií (především internetu) na jazyk, konkrétně na polštinu. Shodně s autorem konstatujeme, že internet je velmi heterogenní komunikační prostředí, v němž zároveň koexistuje celá řada funkčních variant jazyka – od oficiálních až k těm zcela neoficiálním, formuje se v něm celá řada sociolektů, psycholektů či biolektů. Hovořit však o jakémisi univerzálním elektronickém jazyku je velmi problematické. Chceme podotknout, že v souvislosti s určitými komunikačními situacemi, zvláště těmi, které nemají přesný ekvivalent v reálném životě (chat), však lze hovořit o vzniku útvaru, který např. D. Crystal nazývá *netspeak, cyberlangue, electronic language*, v ruské lingvistické literatuře se objevují termíny jako *компьютерная форма речи* (Г.Н. Трофимова), *письменная разговорная речь* (Е. Буторина). Má výlučně písemnou podobu,

koncepčně kumuluje řadu prvků hovorové řeči a disponuje některými rysy, s nimiž se u žádné z „neelektronických“ variant setkat nemůžeme.

Knihu považujeme za dobré východisko, první krok na cestě seznámení se či bližšího studia analyzované problematiky. Poskytuje definice základních pojmů, čímž napomáhá orientovat se v terminologii, která má často původ v různých koncepcích a směrech. Dále vymezuje a vytyčuje oblasti jazyka a komunikace na internetu, kterým je třeba věnovat dále soustředěnou pozornost. Cenné jsou i metodologické klasifikace, které autor v souvislosti se studovanou problematikou předkládá (např. rozdělení typů komunikace na konverzační, korespondenční a hypertextovou; klasifikace internetových elektronických žánrů a „nadžánrů“ (*gatunki monologowe x dialogowe, proste x złożone, struktury ponadgatunkowe*)). Srozumitelný výklad je doplněn četnými tabulkami, které sumarizují předchozí úvahy. Jde často o zajímavé reflexe nad jevy zdánlivě samozřejmými, avšak v souvislosti s novým komunikačním médiem velmi zásadními.

Ladislav Vobořil, Česká republika, Olomouc

Ludmila Stěpanova: Rusko-český frazeologický slovník. Olomouc, Univerzita Palackého 2007, 878 s. ISBN 978-80-244-1750-9

Jedním z charakteristických rysů současné ruštiny, který záhy zaznamená i neškolený uživatel ruského jazyka, je značná frekvence frazémů, okřídlených slov a přísloví figurujících ve všech oblastech jazykového dorozumívání. Pokud tedy chceme být plnohodnotnými účastníky komunikace při návštěvě Ruska či se ctí obstat např. v jednání s ruským obchodním partnerem, je zvládnutí alespoň základních frazeologických obrátů naprostou nezbytností.

Slovníky česko-ruské a rusko-české frazeologie na českém knižním trhu donedávna neměly své zastoupení. Oblast frazeologie stejně jako všechny ostatní jazykové plány současné ruštiny prochází v nejnovějším období obrovskými změnami a poslední a zároveň jediná publikace tohoto druhu, Rusko-český slovník frazeologický M. Martinkové, vyšla před více než půl stoletím a pochopitelně již nemůže vyhovovat nárokům současného uživatele. Dlouholetou mezeru v česko-ruské konfrontační frazeologické lexikografii zaplnil až Česko-ruský frazeologický slovník V. Mokijenkova a A. Wurma, který vyšel v olomouckém univerzitním vydavatelství v roce 2002, a posléze jeho protipól, Rusko-český frazeologický slovník L. Stěpanové, vydaný ve druhé polovině loňského roku tamtéž.

Slovník Ludmily Stěpanové se snaží obsáhnout frazeologický fond současného ruského jazyka v jeho plné šíři a rozmanitosti: obsahuje frazémy všech stylových rovin, tak jak fungují v moderní ruštině počátku jedenadvacátého století. Motivační škála shromážděného materiálu je velmi široká: obsahuje jak frazémy nejsoučasnější („frazeologické neologismy“ dnešní mládeže typu *держат хвост морковкой* (*пистолетом, трубой*); *пролетать как фанера над Парижем* či politicky

motivované frazémy typu *бархатная (нежная) революция; отец перестройки*), tak frazémy inspirované pohádkami a folklórem (*Красная Шапочка; золотой ключик*), antickou mytologií (*авгиевы конюшни; гордиев узел*), tzv. biblismy (*превратиться в соляной столб; глас вопиющего в пустыне*) nebo frazémy založené na kulturních aluzích (*женщина бальзаковского возраста; мефистофелевский хохот*). Vedle frazémů stylově neutrálních zde najdeme i frazémy stylisticky značně snižené (*на кой хрен; осиновая чурка с глазами*) atd. Materiál pochází z autorčiny bohaté excerpce ze současných slovníků, publicistiky psané i mluvené i z jejich vlastních záznamů živé ruské řeči.

Slovník zahrnuje pouze frazémy, což jsou podle autorčiny definice ustálené reprodukovatelné expresivní jednotky, které mají celistvou sémantiku. Přísliví a okřídlené výrazy se uvádějí jen výjimečně (*Москва слезам не верит*).

Informační hodnotu slovníku zvyšuje i uvádění významu frazémů ve výchozím, tzn. ruském jazyce, což v překladových frazeologických slovnících obvykle nebývá zvykem. Slovník se tak otevírá širšímu okruhu zájemců z řad cizojazyčných uživatelů, kteří neovládají češtinu.

Základním principem řazení jednotlivých hesel je abecední sled jejich slovně-druhových komponentů v pořadí substantivum – adjektivum – adverbium – sloveso (tak např. frazém *изображать из себя казанскую сироту* je zařazen pod slovem *СИРОТА*; *быть как шелковый* – pod *ШЕЛКОВЫЙ*; *быть ни при чем* – pod *ЧТО, того и смотри* – pod *СМОТРЕТЬ* atd.). Sama heslová slova se uvádějí v základní podobě (nominativ u podstatných jmen, infinitiv u sloves) a jsou uspořádána abecedně.

Pomoc při hledání požadovaného výrazu poskytnou čtenáři rovněž odkazy na každý plnovýznamový komponent rčení, jenž nebyl řadicím slovem. Např.: *РАЗГОВОР – заминать/замять разговор → ЗАМИНАТЬ – заминать разговор. См. Р-49.; ЗАМЯТЬ – замять разговор. См. Р-49.* apod.

U každého ruského frazému se uvádí český ekvivalent, v případě vyššího počtu ekvivalentů stojí na prvním místě frazém významově nejbližší. Pokud frazeologický protějšek v češtině neexistuje, uvádí se ekvivalent nefrazeologický, tedy opis. Systém stylových indexů symbolizuje aktuálnost, expresivní charakteristiku či stylovou příslušnost jednotlivých frazémů.

Nestává se často, zvláště v dnešní uspěchané době, aby tak rozsáhlé lexikografické dílo, jakým je posuzovaný Rusko-český frazeologický slovník, mělo pouze jediného autora. Na vzniku podobných výtvorů se obvykle podílejí celé autorské kolektivy a pracují na nich dlouhá léta. Ludmila Stěpanova se dokázala s tímto náročným úkolem vypořádat během pěti let sama, byť se na jeho zdárné realizaci nemalou měrou podílel také její manžel Mgr. V. Stěpanov a radami, pomocí a podporou přispěla řada spolupracovníků, jak L. Stěpanova sama uvádí v předmluvě ke slovníku. Přesto zásadní autorský podíl a tíha zodpovědnosti za finální dílo zůstává na samotné autorce. L. Stěpanova vnáší do svých děl tvůrčí myšlení petrohradské frazeologické školy V. Mokijenka, jejíž je odchovankyní a reprezentantkou, a obohacuje tak českou srovnávací frazeologii o nové aspekty. Její Rusko-český frazeologický slovník se spolu s Česko-ruským frazeologickým slovníkem V. Mokijenka a A. Wurma stává

základní lexikografickou pomůckou v dané oblasti s bohatou škálou využití a nachází své uplatnění u uživatelů obou jazyků.

Zdeňka Vychodilová, Česká republika, Olomouc

Mezinárodní konference ukrajinistů střední a východní Evropy

Ve dnech 28. – 30. srpna 2008 se na Filozofické fakultě UP uskutečnilo IV. olomoucké sympozium ukrajinistů střední a východní Evropy na téma *Současná ukrajinistika: problémy jazyka, literatury a kultury*, zorganizované sekci ukrajinistiky Katedry slavistiky FF UP. Mezinárodní konference, jíž se zúčastnilo více než 100 vědců z pěti zemí Evropy – České republiky, Ukrajiny, Polska, Rakouska a Itálie, se konala pod patronátem České a Mezinárodní asociace ukrajinistů. Hlavním úkolem sympozia bylo projednat aktuální problémy fungování ukrajinštiny v dnešní ukrajinské společnosti, vývoje současné ukrajinské literatury a kultury a formování ukrajinské mentality.

Slavnostní zahájení sympozia se konalo v aule FF UP za účasti rektora UP prof. RNDr. Lubomíra Dvořáka, CSc. a velvyslance Ukrajiny v ČR Ivana Kuleby. K účastníkům krátce promluvili také D. Šimek, proděkan FF UP, Z. Pechal, vedoucí katedry slavistiky FF UP, V. Kononenko, profesor Příkarpatské národní univerzity V. Stefanyka a M. Moser, profesor Ústavu slavistiky Vídeňské univerzity.

Jednání probíhala v plenárních zasedáních a ve třech sekcích: jazykovědné, literárněvědné a kulturologické. V úvodním plenárním zasedání konference byly předneseny referáty s obecně teoretickou problematikou. V. Kononenko (Ivano-Frankivsk) ve svém příspěvku *Ukrajinská lingvokulturologie: aspekty studia* hovořil o fungování spisovného standardu za podmínek zapojení různého typu regionalizmů, etnografizmů, exotizmů apod. Referát J. Anderše (Olomouc) se zabýval větnými modely se slovesně-adjektivními predikátory v ukrajinském jazyce ve srovnání s českým. O. Turganova (Zaporoží) analyzovala obraz Múzy v ukrajinské literatuře konce 19. stol. a počátku 20. stol. Předmětem příspěvku M. Mosera (Vídeň) byly vzájemné vztahy mezi Haličí a Velkou Ukrajinou v 19. stol. Na závěr plenárního zasedání se uskutečnila prezentace knihy M. Mušynky *Dopisování Ivana Zilynského s Ivanem Paňkevychem (1913-1951)*.

Jazykovědná sekce se soustředila hlavně na řešení problémů spojených se strukturou a fungováním jazyka v různých sférách společenského života (referáty M. Lesjuka (Ivano-Frankivsk) *Pojmenování milovaného člověka v současném ukrajinském jazyce*, V. Greščuka (Ivano-Frankivsk) *Huculské dialektové rysy v delší povídce Antona Krušelnyckého Kácejí les*, S. DelGaudia (Vídeň) *Mezidialektové ukrajinsko-běloruské kontakty při tvoření suržyku na severním západu Černihovské ob-*

lasti, U. Kholodové (Olomouc) *Úloha spojek ve vyjadřování nepřímé modality* aj.), elektronickým zpracováním terminologie (referáty N. Darčukové, V. Sorokina (Kyjiv) *Elektronický slovník lingvistické terminologie s informačním průzkumným systémem (tezaurus)*, O. Sirukové (Kyjiv) *Lingvistické problémy zpracování Počítačového tezauru sloves ukrajinského jazyka*, A. Halkina, N. Čejlitkové (Kyjiv) *Typické modely zón spojení slovních tvarů v ukrajinské větě* aj.) a studiem ukrajinštiny ve srovnání s jinými slovanskými a neslovanskými jazyky (referáty R. Němce (Olomouc) *Některé zvláštnosti valenčně-intenčních struktur dvojčlenných slovesných vět v ukrajinštině ve srovnání s češtinou*, I. Jefymenkové (Kyjiv) *Ukrajinsko-české antroponymické*, D. Budňakové (Kielce) *Dialogizace publicistické řeči v ukrajinštině a polštině*, S. Sokolové (Kyjiv) *Frejmová struktura ukrajinského slovesa a její odraz prostředky jiných jazyků* aj.). Zajímavým byl zejména referát T. Kovalovové (Kyjev) s názvem *Politicko-právní zásady formování ukrajinské terminologie*, v němž přednášející vyjádřila myšlenku, že hlavní zásadou vývoje ukrajinské terminologie a odborného jazyka má být obrození ukrajinského jazyka.

V literárněvědné sekci se probíraly tyto otázky: problémy vývoje současného literárního procesu (referáty N. Naumenkové (Kyjiv) *Vino v moderní ukrajinské poezii*, V. Vandyševa (Sumy) *Sociologie a sémasiologie uměleckého obrazu*, N. Kerdivarové (Oděsa), I. Hlotovové (Melitopol) *Morálně-estetické a existenciálně-národní problémy v povídkovém dílu J.P. Hucala*, M. Vaskiva (Kamjanec–Podilskyj) *Dobrodružně-agitační „román“ M. Ellana-Blakytného a I. Kyrjlenka*, K. Usačovové (Kyjiv) *Recepce cyklu Nataleny Korolevové Legendy starokyjevské: 20. – 40. – 90. léta 20. stol.* aj.), otázky dějin ukrajinské literatury (klasické a moderní) (referáty S. Choroba (Ivano-Frankivsk) *Modely onirického prostoru v systému uměleckého myšlení Franka-dramatika*, R. Holoda (Ivano-Frankivsk) *Frankova povídka „Dříve než se vlak dá do pohybu“ ve světle teorie impresionistického umění* a L. Voďanové (Mykolajiv) *Fenomén snu ve spisech I. Franka*), folkloristická problematika (referáty L. Michnové (Sumy) *Umělecko-obrazný systém písní kupalského cyklu*, T. Becenkové (Sumy), O. Šalakové (Kyjiv) *Výzkum Podolí druhé poloviny 19. stol.*, V. Fedasové (Kyjiv) *Ukrajinsko-české folkloristické vztahy: Mychajlo Maksymovyč a Pavel Šafařík*, J. Fedase (Kyjiv) *Lidové divadlo Čechů a Ukrajinců* aj.). V zajímavém referátu P. Voďanové (Mykolajiv) *Umělecká reflexe světa dětství jako klíčová metafora generace šedesátníků v ukrajinské literatuře* bylo přesvědčivě ukázáno, že nová koncepce charakteru v próze šedesátníků vznikala ve značné míře na základě obrazu válečného dětství, který sjednotil spisovatele v generaci.

Problematika kulturologické sekce byla velmi široká a sjednocovala se chápáním kultury jako národního fenoménu. Základem referátů byly myšlenky o místu a funkcích kultury v ukrajinském národním prostoru. V tomto kontextu diskutanty zajímaly problémy fungování ukrajinského jazyka v různých sférách života a činnosti z pozice upevnění jazykového vědomí. Zejména v referátech I. Plotnycké (Kyjiv) *Pojem jazykového vědomí ve správním styku*, T. Veretenkové (Charkiv) *Jazyková komunikace učitele jako součást jeho profesní kompetence*, N. Popovyčové (Simeropol) *Metodologické zásady výuky ortoepických norem ukrajinského jazyka v podmínkách funkční mnohomluvnosti (k praxi vyučování ruskojazyčných*

studentů), N. Zaverykové (Zaporoží) *Zvláštnosti komunikace sociálního pedagoga* a O. Mykytjukové (Lvov) *Jazyková samostatnost jako „nejdůležitější příznak důstojnosti“* šlo o jazykovou komunikaci, komunikativní činnost a metodologii jazykové výuky. Část referátů byla věnována problémům formování a studia kulturního dědictví, otázkám tradic ukrajinské kultury v jejím poměru k obecně humanistickým hodnotám a určení místa ukrajinského jazyka v systému slovanských jazyků v historické retrospektivě (referáty A. Minošjana, I. Koršunovové (Charkiv) *Tradice humanizmu a kulturních obecně lidských hodnot v ukrajinské společnosti: historie a současnost* a S. Vakulěnka (Kyjiv) *Slovanská skupina jazyků v klasifikačních pokusech kyjevských profesorů filozofie (konec 17. – první třetina 18. stol.)*). Referát V. Piddubne (Charkiv) *„Ukrajinský stylistický slovník“ I. Ohijenka a jeho recepce v Halyči* se zabýval rolí západoukrajinské varianty ukrajinského spisovného jazyka. Důležité aspekty ukrajinské kultury byly prozkoumány z pozice možností překladu textů do ukrajinštiny (referát V. Radčuka (Kyjiv) *Dynamika překladu*) a nových poznatků ve vědě a náboženství (referát V. Zabolotného (Charkiv) *Ukrajinstika: kultura a duchovnost ve světle posledních změn ve vědě a náboženství*). V referátech S. Harmaše (Charkiv) *Vzájemná souvislost kulturního dědictví minulosti (filozofické myšlenky ukrajinských a ruských myslitelů) a moderní teorie kosmosu* a L. Šejinové (Charkiv) *Svévolné jednání v kontextu samosprávy* se podnikatelská činnost a samospráva charakterizovaly jako projevy kulturních stereotypů chování. Referáty I. Strilecové (Černivci) *Věkové zvláštnosti aplikace způsobů apelace v ukrajinské rodině*, U. Parubijové (Lvov) *Subjektově-objektová specifičnost narativních modelů v zařikávaních*, L. Malesové (Kyjiv) *Svátky v ukrajinské společnosti* a I. Černovové (Zaporoží) *Mystické jako projev autorského vědomí v současné ukrajinské fantastice* byly věnovány vztahům v ukrajinské rodině, ukrajinským zařikávaním a mystickému jako komponentům ukrajinského mentálního světa.

Proslovené referáty se těšily velkému zájmu posluchačů: živá diskuse potvrdila jejich vysokou vědeckou úroveň i aktuálnost projednávaných problémů současné ukrajinstiky. Je potěšující, že vedle známých vědců se symposia účastnili i mladí badatelé z různých evropských vysokých škol, včetně Univerzity Palackého v Olomouci.

Referáty byly otištěny v samostatném sborníku: *Ucrainica III. Současná ukrajinstika. Problémy jazyka, literatury a kultury*. AUPO. Facultas Philosophica. Philologica 97 – 2008. Univerzita Palackého v Olomouci. Editor J. Anderš, DrSc. Olomouc 2008, 1. a 2. část, 768 s. ISBN 978-80-244-2022-6; ISSN 0231-634X.

V. olomoucké symposium ukrajinstů střední a východní Evropy se uskuteční 26. – 28. srpna 2010 (viz <http://www.ukrajinstika.upol.cz>).

Josef Anderš, Česká republika, Olomouc

IX. mezinárodní vědecká konference z cyklu „Slovo a věta ve slovanských jazycích (popis – konfrontace – překlad)“

Na půdě Vratislavské univerzity (Wrocław, Polsko) se 20-21. listopadu 2008 konalo pod záštitou Institutu slovanské filologie Filologické fakulty již tradiční odborné setkání slavistů věnované jazykovědným otázkám. IX. mezinárodní konference *Słowo i zdanie w językach słowiańskich (opis – konfrontacja – przekład)* se zúčastnilo asi 50 odborníků z osmi evropských zemí – Polska, Běloruska, Španělska, Ruska, Srbska, Slovenska, Ukrajiny, Chorvatska a České republiky.

Slavnostního zahájení konference se ve čtvrtek 20. listopadu 2008 ujal děkan Filologické fakulty prof. dr. hab. Michał Sarnowski (katedra rusistiky Institutu slovanské filologie). První den konference byl věnován plenárnímu zasedání a dvěma pracovním sekcím, následující den probíhala jednání ve třech paralelních sekcích, poté následovalo ukončení celého setkání. Pracovní jednání byla vedena v nejrůznějších slovanských jazycích.

Tematický rozsah konference byl velmi široký – zazněla témata obecně lingvistická i dílčí témata věnovaná konkrétnímu slovanskému jazyku, jazykové jevy byly nahlíženy z pohledu mezioborových vztahů (etnografie, kulturologie, kognitivní vědy, stylistika, analýza diskursu aj.), kladl se důraz na srovnávací studium slovanských i neslovanských jazyků, a to především v jejich synchronní podobě. Za specifikum vratislavských slavistických konferencí lze považovat oblast lexikologických a lexikografických témat, především pak onomasiologii a studium terminologie.

Na plenárním zasedání byly předneseny tři referáty – Maciej Grochowski (Toruń): *Koncepcja słownika partykuł polskich*, Aleksander Kiklewicz, Małgorzata Korytkowska (Olsztyn): *O pewnym typie realizacji argumentu propozycjonalnego w języku białoruskim, bułgarskim i polskim*, Анатолій Загнітко (Doneck): *Типологія службовості-допоміжності в реченні у тексті*. V následujících sekcích zaznělo ještě první den konference osm příspěvků, a to: Eva Pallasová (Katowice): *Slovanské modální výrazy v kontextu věty*, Bazyli Tichoniuk (Zieolna Góra): *Sposoby przenieszenia nazw własnych w polskich przekładach prozy rosyjskiej*, Наталья Бойко (Kijev): *Принципы средневековой языковой политики в регионе Slavia Latina: латынь как способ социальной дифференциации*, Елена Михайлова (Kijev): *Проприальні міфотеоніми як універсально-прецедентні імена в сучасній російській та українській мовах*, Barbara Rodziewicz (Szczecin) *Świat w obrazach językowej świadomości Polaków i Rosjan*, Aleš Brandner (Brno): *Вариантные формы падежей имен существительных в современном русском языке*, Андрей Зайнульдинов (Barcelona): *Эмоциональная оценочность русской и испанской лексики и фразеологии*, Janina Wołczuk (Wrocław): *Autorzy w sutanach o języku rosyjskim. Przyczynek do tematu „Język a kultura“*.

V pátek 21. listopadu konference pokračovala ve třech sekcích. Sekce „A“ se věnovala lexikální problematice dialektů, onomastice (pojmosloví botaniky a zoologie), morfologii, slovtvorbě i lingvistice textu. Například Татьяна Плешкова (Poznań) představila výsledky svého patnáctiletého zkoumání dialektických názvů větru v archangelské oblasti – *Дialeктная лексика в этнографическом аспек-*

me, Mirosława Małocha (Kielce) pozorovala motivační činitele lidových označení ornitonym v systému botanické terminologie *Орнитонимы в системе народной ботанической номенклатуры восточных славян и поляков* a Helena Sojka-Maształerz (Wrocław) si všímala označení pojmenování ptáků ve speciálních výkladových slovnících – *Opis leksykograficznej definicji nazw ptaków w języku polskim i ukraińskim*. Anna Kisiel (Toruń) studovala kontradiktorní dvojice specifických lexémů v polštině – „Szczególny“ – „nieszczególny“, „szczególnie“ – „nieszczególnie“ – *czy pary antonimiczne?* Nejrůznější způsoby nominace žánrů populární hudby z různých hledisek analyzoval Rafał Kowalczyk (Wrocław) – *Charakterystyka słowotwórcza rosyjskich i polskich nazw muzyki rozrywkowej*. Zdeňka Vychodilová (Olomouc) se věnovala hlavním rozdílům slovosledu v ruštině a češtině pohledem funkční větné perspektivy – *Коммуникативное членение предложения в чешско-русском сопоставительном плане*. Sybilla Daković (Wrocław) komplexně analyzovala chorvatskou předložku *k(a)* a její polský ekvivalent *ku* – *Chorwacki przyimek k(a) a polski ku*. Przemysław Józwikiewicz (Wrocław) ve svém příspěvku nazvaném *Українські речозначники одчасовникове на -ни(я), -ми(я) – analiza związków wyrazowych plików pomocy programu MS Office 2003* demonstroval možnosti využití speciálních počítačových programů v lingvistických zkoumáních.

V sekci „B“ bylo předneseno osm referátů. Opět se vyskytovala tematika lexicologických a lexikografických zkoumání (studium vlastních jmen z pohledu jejich funkce, překladu a lingvokulturologie): Józef Jarosz (Wrocław): *Onomastyka literacka w przekładzie (na podstawie tłumaczeń powieści Chłopi na języki germańskie i słowiańskie)*, Tomasz Szutkowski (Szczecin): *Toponimy jako środki wtórnej nominacji (na materiale frazeologizmów z komponentem onomastycznym we współczesnym języku rosyjskim i polskim)*; Iryna Procyk (Lvov): *Український лінгвокраїнознавчий словник власних назв у його використанні у дидактиці української мови як чужої*. Dva příspěvky byly věnovány diskursu – jednak staropolskému religioznímu diskursu, jednak současnému elektronickému diskursu v ruštině: Jan Kamieniecki (Wrocław): *Zasady prowadzenia dyskursu religijnego zawarte w staropolskich tekstach polemicznych*; Ladislav Vobořil (Olomouc): *Економія усилій у мовна гра в Сету*. Dále se Klaudia Koczur-Lejk (Szczecin) ve svém referátu *Obraz małżeństwa w utworach Bartłomieja Paprockiego „Nauka rozmaitych filozofów okolo obierania żony“ i „Staw małżeński“* věnovala obrazu manželství ve dvou různých kulturních textech, Jarosław Malicki (Wrocław) se zamýšlel nad historickým statutem jazyka Dolního Slezska – *Słowo i zdanie o języku śląskim*, Dana Baláková (Ružomberok) pojednávala o otázkách frazeologické kompetence – *Frazeologická kompetencia v intencjach kultúrno-jazykového aspektu (slovenčina/čeština/polština)*.

V sekci „C“ předneslo své příspěvky sedm účastníků, přičemž největší prostor byl věnován mladým aspirantům a začínajícím lingvistům polských vysokých škol (Vratislav, Varšava, Opole). Zkoumaly se současné stylistické tendence a jevy ve slovanských jazycích, fungování jazyka v textu (sr. ilokutivní síla textu, textové strategie, pragmatický potenciál textu, kulturní kontext aj.). Andrzej Sitarski (Poznań) například popisoval komunikativní strategii pokušení a její řečovou realizaci

v příspěvku *К вопросу о реализации языкового юмора в тексте современной польской и русской рекламы*. Jindřiška Pilátová (Olomouc) na základě teorie konceptuální metafory a metaforické projekce sledovala obrazné vyjádření aktuálních událostí – *Метафоризация события в русской и чешской прессе*. Vliv okolní společensko-politické a kulturní situace na jazyk a jeho pragmatickou stránku byl objektem zájmu v příspěvcích – Anna Burzyńska-Kamieniecka (Wrocław): *Wpływ sytuacji komunikacyjnej na kształt dialogu w polsko-niemieckich rozmówkach z XVIII w.*, Goran Injac (Opole/Nowy Sad): *Gej i jugoistočna Evropa – O pokazivanju političke korektnosti kroz jezik*, v translatologickém plánu – Dawid Szczypniak (Wrocław): *Techniki i strategije w rosyjskim przekładzie opowiadania Jarosława Iwaszkiewicza „Matka Joanna od Aniołów“*. Zájem posluchačů pak vyvolaly referáty – Larysa Moszczyńska (Wrocław): *Лексика русского эротического фольклора*, kde autorka podrobně popisovala procesy deerotizace, vulgarizace a hravý charakter erotického folkóru; Ana Kodrić (Varšava): *Učenje hrvatskoga jezika kroz izvedbu „Seljaka“ Władysława Reymonta*, kde autorka zaujatě představovala svou praktickou zkušenost s dramatisací textu při výuce jazyka na univerzitě.

Na závěrečném plenárním zasedání vystoupil s inspirativním referátem Valerij M. Mokijenko (Petrohrad) – *Фразеологические кальки в славянских языках*. V přátelské pracovní atmosféře organizátoři konference konstatovali vysokou teoretickou úroveň všech referátů, které odrážejí současný vývoj ve studiu slovanských jazyků. Texty všech příspěvků budou publikovány ve stejnojmenném sborníku v sérii *Slavica Wratislaviensia*.

Ladislav Vobořil, Česká republika, Olomouc

Dialog kultur V (Hradec Králové 20. - 21. ledna 2009)

V lednu letošního roku uspořádala Katedra slavistiky Pedagogické fakulty Univerzity v Hradci Králové již pátý ročník mezinárodní filologické konference *Dialog kultur*. Konference se koná pravidelně jednou za dva roky a mnozí její účastníci se na toto oblíbené setkání v průběhu deseti let rádi a pravidelně vracejí.

Letošní polojubilejní akce se těšila mimořádnému zájmu badatelů, jenž se odrazil také v pestřejší mezinárodní účasti: kromě zástupců českých a slovenských univerzit přijeli hosté z Ruské federace, z Ukrajiny, Běloruska, Kazachstánu a Spolkové republiky Německo (ti reprezentovali lužickosrbskou národnostní menšinu); celkem tedy bylo na konferenci zastoupeno osm zemí.

Pro nebývale velký počet účastníků se v lingvistické i literárněvědné sekci paralelně pracovalo ve dvou podsekcích a původní snaha organizátorů jednat v tematicky a časoprostorově vymezených rámcích (lingvistika, lingvodidaktika, literatura a kulturologie) nemohla být striktně dodržena, nicméně i s tímto náročným „technickým“ problémem se organizátoři dokázali vyrovnat se ctí.

V **plenárním bloku** prvního jednání dne zazněly zásadní příspěvky reflektující současný stav bádání na poli teorie literárních dějin a kulturologie.

Lingvistická sekce byla tematicky zaměřena jednak na tradiční jazykovědné disciplíny, zejména na morfologii, syntax a lexikologii, jednak na lexikálně-gramatická a stylistická specifika různých typů textů, a to na materiále ruštiny a dalších slovanských jazyků. Některé příspěvky se týkaly také elektronické komunikace. Zvláštní oddíl pak tvořila lingvodidaktická část.

Z tradiční lingvistiky byla na programu například tato témata: morfologo-syntaktické a sémantické prostředky vyjádření kategorie rodu u ruských substantiv, směrový význam primárních předložek ve slovenštině, češtině a polštině, stupňování adjektiv v západoslovanských jazycích, bezpředložkové způsoby vyjadřování příčinných vztahů v polštině a ruštině, ruský infinitiv v přísudku a jeho české ekvivalenty, spojení s prepozitivním substantivním přívlastkem cizího původu v češtině a ruštině, slovesná motivace praslovanských názvů oděvů, kognitivní aspekty slovensko-ruského paralelismu, dílo M. Bachtina v Rusku a zahraničí.

Z oblasti lexikálně-gramatické a stylistické charakteristiky různých typů textů lze uvést: eufemismy v ruských a polských politických textech, terminologie obecné kriminalistiky ve srovnávacím rusko-českém plánu, přínos lingvistické komparistiky pro studium terminologie – na materiále archeologických textů, srovnání ruských a českých publicistických textů – se zaměřením na aluzi v titulcích, dolnolužické přísahy 16. – 18. stol. a německé lexikální prvky, tendence současných prostředků masové komunikace – na materiále ruských teleshow.

Elektronické komunikace se týkala témat o emotikonech v mezikulturní komunikaci a novém internetovém slangu jako jazykovém kódu v runetu.

Vystoupením s lingvodidaktickou tematikou bylo věnováno pouze dopoledne druhého dne konference. Do sekce byly přihlášeny referáty s velmi různorodou tematikou jako odraz aktuálních problémů, které současná lingvodidaktika cizích jazyků řeší. Z těch obecných to byly především otázky osvojování kompetencí, a to jak sociokulturní (interkulturní) kompetence polonistů ve slovenském prostředí, tak sociokulturní kompetence českých studentů ve výuce cizích jazyků i lingvodidaktický pohled na kulturní kódy, dále také osvojování eponym a jejich lingvoreálievé sémantizace. Zajímavý byl program o paralelním osvojování cizích jazyků u 6letých dětí ve vybraných mateřských školách na Lužici (SRN) pod názvem „Witaj“. K širší diskusi byl předložen problém zpracování vysokoškolské učebnice syntaxe pro potřeby slovenských studentů.

Také tematická škála jednání **literárněvědně a kulturologicky zaměřených sekcí** byla velmi bohatá a různorodá. Příspěvky reprezentovaly jak široce pojaté aktuální pohledy na obecné posuny v literárním a literárněvědném vývoji v literatuře, zvláště ruské, tak nové a aktuální přístupy ke staré ruské literatuře či problematiku současných jinokulturních pojetí a interpretací ruské literatury. Tradiční zastoupení měla také tematika „mezižánrových“ vztahů (literatura a výtvarné umění, literatura a hudba), nechyběl ani translatologický blok věnovaný uměleckému překladu v mezikulturním dialogu.

Převážná většina příspěvků ve všech sekcích byla pojata konfrontačně a komparativně, tedy jako dialog kultur vztažený na středoevropský prostorový areál. Srovnávací problematika tak byla řešena nejen ve vztahu ruského jazyka a literatury k ostatním slovanským jazykům, literatuře a kultuře, nýbrž také ke kulturologickému areálu německému, francouzskému a anglickému.

Členové olomouckého rusistického pracoviště se královéhradecké konference účastní pravidelně od roku jejího vzniku (letos v rekordní účasti sedmi zástupců). Jezdíme do Hradce Králové nejen za vědeckým poznáním, ale v neposlední řadě také za jistotou srdečné a milé atmosféry příjemných setkání, kterou pro nás kolegové z hostitelské katedry vždy a za každých podmínek dokázali vytvořit. Přejeme jim hodně sil a vytrvalosti do dalších ročníků a těšíme se na setkání za dva roky.

Helena Flídrová, Zdeňka Vychodilová, Eva Vysloužilová
Česká republika, Olomouc